

EHL-İ BEYT SEVGİSİNİN “TERCÜMAN”LARI

Ali ÇAVUŞOĞLU*

THE “TARJUMAN” OF THE AHL AL-BAYT LOVE

Ahl al-Bayt is the family of The Prophet. There are both political and religious sides of exposing the love for the Prophet's family. But the love which exists in the belief of Alawi-Baktashi seems far away from the political aims.

This love is expressed in the literature in several forms. One of them is the tercüman/interpreter. Actually these literary forms are the texts of a kind of prayers and they resemble gülbank. It seems that the differences of tercüman from gülbank are that tercümans are expressed individually and not loudly.

To pray for the Family of the Prophet and to curse for their enemies; to say 'In the name of Allah' and the greetings for the Prophet and for the individuals of the Family; and to say other religious elements in the prayer texts which are dominant in every corner of the Alawi-Baktash life shows that it is love for the Family that lies in the base of these texts. But it must be said that this way of expressing the love for the Family is traditional at the same time; so that it is expressed by them.

Bu yazıda Ehl-i beyt'e duyulan sevginin nedenleri ve ifade ediliş şekilleri; bu ifade şekillerinden biri olan “tercüman” ve “gülbankler”in anlamları, ayırımları; tercümanların içeriklerinin incelenmesi ve son olarak da tercümanların çevrimetnleri üzerinde durulacaktır.

Alevî-Bektaşî inancına göre “Ehl-i beyt” terimi daha çok Hz.Peygamber, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin için kullanılır ve bu anma çerçevesinde bir inancı ve sevgiyi ifade eder¹. 2. Nr.'lı Tercümanda belirtildiği üzere Ehl-i beyt, fırkai naciyledir; fırkai naciye ise Ehl-i beyt'i sevenlerdir. “Tevella ve teberra²” da bu anlayışa dayanır³.

Aslında Türk edebiyatındaki edebî ve tasavvufî metinler incelendiğinde Ehl-i beyt sevgisinin temelinde siyasî bağıntılardan daha uzak bir Allah ve Peygamber sevgisinin olduğu anlaşılıyor.

Bu sevginin, edebiyatımızda, özellikle tasavvufî eserlerde çok kullanılan “levlâke

* Yrd.Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. cavusoglu@erciyes.edu.tr

¹ M. Bahaüddin Varol, “Ehl-i beyt Sevgisi”, İSTEM, Konya 2003, sayı 2, s. 111-112. (Ancak “Ehl-i beyt” kavramının Kur'an'da sadece Hz.Peygamber ve eşlerini ifade edecek şekilde kullanıldığı, anlam genişlemesinin daha sonra müfessirlerce sağlandığı da ifade edilir, bk. M.Zeki Duman, “Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i beyt”, Erciyes Ü. İlahiyat Fak. Dergisi, S. 11, Kayseri 2001, s. 43).

² Bk. Tercümanların içeriklerinin incelenmesi bölümü.

³ Ethem Ruhi Fiğlalı, Türkiye'de Alevîlik-Bektaşîlik, Selçuk Yay., İstanbul 1996, s. 235.

levlâk lemâ halaktü'l-eflâk: Sen olmasaydın evreni yaratmazdım.” vb. sözlere dayandırılarak dinî bir emir olduğu şeklinde çok farklı boyutlarda yorumları da yapılabilir; çünkü Kur’ân ve Hadislerde de bu yorumun yapılmasına zemin teşkil edecek ifadeler vardır. Hz.Peygamberin, müminlerin, aile efradını sevmesini istediği pek çok hadisin⁴ yanı sıra Kur’ân’da da bunun belirtilmiş olması bu çerçevede bir sevginin doğmasının nedenlerindedir⁵. Bilhassa hadislerle bu duygusal bağın çok güçlendirildiği görülür.

Ehl-i beyt sevgisi, Müslüman uluslar, bilhassa Alevî ve Bektaşî halkları arasında yaygın bir kültür, yaşam biçimi ve bir zihniyetin şekillenmesine de sebep olmuştur. Ancak Türkiye’deki Alevilerin yaşantısı ve Ehl-i beyt’e bakışıyla İran, Irak, Suriye ve diğer yerlerdeki Şii ve Nusayrîlerin yaşantısı ve Ehl-i beyt’e bakışlarının farklı olduğu açıkça görülür. Türkiye’de Alevilik, Ehl-i beyt’i sevmeye, bir inanç bağıyla ona bağlı olma anlamı taşırken Türkiye dışında, başkalarına hükmetme şeklinde daha siyâsî bir anlam yüklenmiştir⁶. Bu temelden hareketle Asrı Saaadetten sonra Emevî ve Abbasî ve sonraki dönemlerde camilerde, hutbelerde sahabeye sövülürken⁷ Türkler, savaşımlara ve kavgalara neden olacak bir haklı haksız tartışmasına girmemiş, sahabeye aynı oranda saygı göstermiş, bilhassa Ehl-i beyt’e sevgisini samimiyetle ifade etmiştir. Ancak gerek Osmanlılar zamanında gerekse yakın dönemde Türkiye’de de siyâsî maksatlı bir Alevîlik-Bektaşîlik anlayışının her zaman varlığı söz konusu olmuştur. Bu siyâsî maksatlı Alevîlik-Bektaşîlik’in edebî metinlere nüfuz ettiği görülürse de bunun bir kalkışma ve karmaşaya zemin teşkil edecek ölçüde bir bilinçle kullanılmadığı, sırf taklidî, sade inançların ifade edilmesi çerçevesinde kullanıldığı açıklıkla söylenebilir.

Alevî-Bektaşîlerin Ehl-i beyt’e samimî sevgi gösterilerinin arkasında yatan bir diğer etken de Hz Peygamberin, torunlarını metheden hadislerine ve onlara olan sevgisinin Müslümanlar tarafından bilinmesine rağmen Hz.Hasan ve bilhassa Hz.Hüseyin’in siyâsî amaçlarla ve belki daha başka nedenlerle şehit edilmiş olmalarıdır. Özellikle “maktel-i Hüseyin”ler bu acının duygusal derinliğinin tanıklarındır. Ağıtlarla ifade edilen bu sevgi, başka pek çok edebî türde farklı şekillerde dile getirilir. Tarih boyunca genel itibarıyla mazlumun yanında yer alan Türkler, Kerbelâ faciasına da bu uğurda tarih içinde göz yaşlarının mücessem hâli denebilecek şiirlerle ağlamışlar, onlara olan sevgi ve dualarını her fırsatta dile getirmişlerdir.

Sevginin bu birkaç nedeninden başka, ifade edilmiş şekline de birkaç örnek verebiliriz. Peygamberimizin şahsına, ailesine sevgi ve saygı duyulması gerektiği edebî türlerin içerisinde ya da müstakil bir edebî tür olarak doğrudan veya dolaylı dile getirilir. Örneğin; İslâmî Türk edebiyatının bilinen ilk örneği olan Kutadgu Bilig’de aklı temsil eden “Ögdülmüş”, zühd ve takvayı temsil eden “Odgurmuş”a Ali evlâdı ile ilişkilerin nasıl olacağı konusunda nasihat ederken şöyle der:

“Peygamber nesline hürmet edersen devlet ve saadete kavuşursun. Bunları pek

⁴ Bk. M. Bahaüddin Varol, “Ehl-i beyt Sevgisi”, s. 120; Mehmet Ali Demirbaş “23 Nisan 2002 tarihli Türkiye Gazetesi’ndeki yazısını ağırlıklı olarak “Ehl-i beyt” sevgisine ayırır ve bu konuda rivayet edilmiş 26 hadis nakleder. Sonuncu hadis şudur: “Eshabımı, ezvacımı ve Ehl-i beytimi seven, cennette benimle beraber olur.

⁵ Bk. Şura, 23: ... Risaletimin tebliği hususunda akrabamı sevmenizden başka sizden bir ücret istemiyorum... (İsmail Hakkı İzmirli, Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Anlamı, Eren Yay., İstanbul 1977).

⁶ Türkiye’de Alevîlik-Bektaşîlik, s.9.

⁷ Bk. M. Tefvik Oytan, Bektaşîliğin İcyüzü, Maarif Kitaphanesi, İstanbul 1970, s. 236; Hasan Onat, Emevî Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şitliği, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1993, s. 4, 40, 47.

çok ve gönülden sev; onlara iyi bak ve yardımda bulun; bunlar Ehl-i beyt'tir, Peygamberin uruğudur. Ey kardeş sen de onları sevgili Peygamber hakkı için sev.⁸

Ehl-i beyt sevgisinin doğrudan anlatıldığı bir başka örnek de Fuzûlî'nin *Hadikatü's-Süedâ*'sıdır. Fuzûlî bu eserinde bazı peygamberlere yapılan zulümleri, Hz.Peygamber'in Âl-i abâsına, ashabına yapılan zulümleri etkileyici bir dille anlatır. Eserin sonlarında yer alan "nazm" şekliyle yazılmış şiir ise en içli "Maktel-i Hüseyin"ler arasında yer alır:

*Tedbîr-i katl-i Âl-i abâ kıldın ey felek
Fiker-i galat hayâl-i hatâ kıldın ey felek
Berk-ı sehâb-ı hâdiseden îglar çeküp
Birbir havâle-i şühedâ kıldın ey felek
İsmet harem-serâsına hürmet revâ iken
Pâmâl-i hasm-ı bî-ser ü pâ kıldın ey felek
Sahrâ-yı Kerbelâ'da olan teşne-leblere
Rîk-ı revânı seyl-i belâ kıldın ey felek
Tahfîf-i kadr-i şer'den endîşe kılmadın
Evlâd-ı Mustafâ'ya cefâ kıldın ey felek
Bir rahm kılmadın cigeri kan olanlara
Gurbette rûzigârı perîşân olanlara⁹*

Ehl-i beyt sevgisinin edebiyatımızda dolaylı olarak anlatıldığı örnekler de saymakla bitmez. Bunlardan ikisi, bir dua şeklinde hem tarikat erkanında hem de günlük yaşamın diğer alanlarında Alevî-Bektaşîlerin virdizeban ettikleri tercüman ve gülbang adı verilen türlerdir.

Burada amaç, bu sevginin en somut ve canlı ifade edildiği bir tür olan "Tercüman"ları tanıtmak; aynı zamanda bir yaşam biçiminin ifadesi olan bu türün içerik özellikleri üzerinde durmaktır.

Bu amacı gerçekleştirebilmek için önce tercüman ve gülbanklerin anlamları ve ayırımları üzerinde durulacak, sonra bir yazma eserden hareketle tercümanların içerikleri incelenecek, sonra da yararlanılan yazmadaki tercümanların çevrimetinleri verilecektir.

"TERCÜMAN"IN ANLAMLARI

"Tercüman/terceman", Arapça "terceme"den gelir.

"Tercüman"ın, TDK sözlüğünde "çevirici, dilmaç" anlamında kullanıldığı söylenir. "Tercüman olmak" ise başkalarının düşünce ve duygularını anlaşılır bir biçimde anlatmak demektir¹⁰.

Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî'de şu anlamları verir:

"Bir lisandan diğer bir lisana çevirip maksadı anlatan adam, dilmaç. Mecazen, birinin maksat ve meramını anlatmaya veya bir şeyi tasvir ve ifadeye alet ve vasıta olan." Şemseddin Sami, tercüman ile mütercim arasındaki farkı da şu şekilde belirler: Tercüman sözle tercüme işini yaparken mütercim aynı işi yazıyla yapar¹¹.

⁸ Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig, (Çev: R. Rahmeti Arat), TTK. Yay., Ankara 1994, b. 4337-4339.

⁹ Fuzûlî, *Hadikatü's-Süedâ*, (Hazırlayan: Selahaddin Güngör), Maarif Kitaphanesi, İstanbul, s. 566.

¹⁰ Türkçe Sözlük, TDK yay., Genişletilmiş 7. Baskı, Ankara 1983 c. II, s. 1175.

¹¹ Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, İstanbul 1317, s.395.

Lügat-ı Naci, "Bir lisanı, başka bir lisan ile beyan eden." der ve Türkçesinin "dilmaç" olduğunu söyler¹².

Hüseyin Kazım Kadri de Türk Lügatı'nda "Bir lisanın sözlerini diğer bir dile ait sözlerle tercüme ve ifade eden; dilmaç; mecazen, bir başkasının âmâl ve makasidini bildirmekle mükellef olan" şeklinde bir açıklama getirir.

Bu manada şîirlerde de kullanılır:

Dünyada peygamberin başına geldi bu aşk

*Tercümanı Cebrail maşukası Hâlık'dur*¹³

Sözlüklerde bu çerçevede açıklamalar sürdürülür ve ayrıca tercüman-ı Divan-ı Humayun, tercümanü'l-Kur'ân, ayak tercümanı, ayaklı tercüman gibi terim ve deyimler üzerinde de durulur.

A.Sırrı Levend, bir hatanın bağışlanması için verilen paraya ve kesilen kurbanı da "tercüman" dendiğini¹⁴ söyler. Kullandığımız yazmadaki şu ifadeler tercümanın bu anlamda da kullanıldığını göstermektedir: "...Şâh Sâfi aydur kaçan bir yire tercüman olsa o tâlipler andan niyyet itmeyeler eger iderlerse ol lokma anlara haramdır..."¹⁵

Alevî-Bektâşî kültüründe, "Hak huzurunda Muhammed Ali meydanında pîrim dîvânında cânım kurbân dilim tercümân" (Bk Tercüman Nr. 11) ifadesinde görüldüğü gibi Kamus-ı Türkî'de de belirtilen "Birinin maksat ve meramını anlatmaya veya bir şeyi tasvir ve ifadeye alet ve vasıta olan." anlamında yaygın olarak kullanılmıştır.

Bir terim olarak ise daha çok Bektaşîlerin; sofra, çırağ ve diğer işlerinden evvel okudukları dualar ve mukaffa sözlerdir¹⁶. A. Sırrı Levend, "Tercüman"ın; âyinlerde tarikatin erkânına dair okunan dualar¹⁷ olduğunu söyler ve bir ayinde çırağ uyandırdıktan sonra, remel bahrinde okunan şu tercümanı nakleder:

Allah Allah

Çün çırağ-ı şahri uyardan Hudâ'nın aşkına

Seyyidü'l-kevineyn Hatmü'l-enbiyânın aşkına

Sâki-i kevser Aliyyü'l-Murtazâ'nın aşkına

Hem Hatice Fâtıma hayrû'n-nisâ'nın aşkına

On iki sadr-ı vilâyet-pîşvânın aşkına

Çârdeh ma'sûm-ı pâk Âl-i Abâ'nın aşkına

Hazret-i Hünkâr-ı kutb-ı evliyânın aşkına

Haşre dek yansun yakılsun billâh anın aşkına

A. Gölpinarlı "tercüman"ın; fütüvvet erbabıyla, hemen bütün erkânını fütüvvet erkânından alan Mevlevîlik ve Bektaşîlikte, erkân esnasında, muayyen zamanlarda yahut erkândan hariç, herhangi bir iş yapılırken: Sabahleyin kalkarken, gece yatarken, yolculuğa çıkarken vb., okunan ve ekserisi manzum olan sözlere tercüman denir." der. Ayrıca Fütüvvetnamelerde, Bektaşîlere ait erkan mecmualarında da tercümanlara rastlanıldığını, *Miftahü'l-Dakaik*'te Âdem peygamberin, Tanrı buyruğuna uymaması

¹² Lügat-ı Naci, İstanbul, (tarih yok), s. 228.

¹³ M, Aydın, *Yunus'tan Mesajlar*, Uluslar Arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirirleri, Ankara 1995, s. 76.

¹⁴ A. Gölpinarlı, *Tercüman*, İA, Milli Eğt. Bak. Yay., c.12/1, s. 175.

¹⁵ *İrşad-name*, İbrahim Konyalı Kütüphanesi Nr. 231, vr. 4b.

¹⁶ Yeni Tarama Sözlüğü. TDK Yay., (Düzenleyen: Cem Dilçin), Ankara 1993, s. 207.

¹⁷ Ağâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı*, Enderun Yay., İstanbul 1980, s. 65; Bk. İ. Zeki Eyüboğlu, *Bütün Yönleriyle Bektaşîlik*, Der Yay., İst., 1993, s. 392.

yüzünden tövbe edişi anlatılırken, okuduğu rivayet edilen Arapça dua ile Kur'ân'ın 12. Suresinin 23. Ayetinin¹⁸ de "terceman" olarak anıldığını söyleyerek şöyle devam eder:

"Miftahü'l- Dakaik'te icazet, eşik, selâm, huzur, tuhfe, tennûre, selâm, tıraş, şedd, hata ve helva pişirmeye, bir yerden bir yere göndermeye ait, yukarıda söylediğimiz Arapça dua ve ayetten başka 'Bu fakir aydur', 'li-müellifihî' kaydıyla Razavî'ye ait iki Türkçe, yine 'li-müellifihî' kaydıyla bir Farsça tercümandan başka, imamları anan tercümanla birlikte 23 Türkçe, 9 Arapça, 24 Farsça terceman vardır. Bu tercemanların hepsi manzumdur¹⁹."

Zeki Pakalın "tercüman"ın, meydanda "dar" adı verilen yerde "özürdar" denilen ayetle salât ve selâmdan sonra okunan bir nevi özür dileme yerinde kullanılan bir tabir olduğunu söylemekte ve bir de "tercüman" örneği nakletmektedir:

"Allah Allah, yüzüm yerde, özüm darda, erenler huzurunda, Hak, Muhammed, Ali divanında, canım kurban, benim tercüman, bu hakirden incinmiş, gücenmiş can kardeşler var ise dile gelsin yol ile yoldayız. Allah, eyvallah, erenler kimsenin hakkı kalmasın, hakkı olan gelsin alsın. Zira bu meydan Muhammed Ali divanıdır. Erenler Hu dost.²⁰"

İçerik ve şekil olarak tercemanlara benzeyen bir diğer tür de gülbanklerdir.

Gülbenk ya da Gülbank; hep bir ağızdan okunan duadır. Niyaz da dua demektir. Pîrlerden, erenlerden yardım dilemedir; yalnız olarak yapılır²¹.

Cemlerde dede veya baba Gülbank denilen bir tür dua okur²².

Şemseddin Sami Kamus-ı Türkî'de şu anlamları verir: 1. Bir cemaat tarafından bir ağızdan ve makamla çağrılan dua ve sürûd ve ahenk veya tekbir ve tehlil; 2. Vaktiyle, okula yeni başlayan çocuğun evi önünde okul çocuklarının ettikleri dua²³.

Redhouse'un *Turkish and English Lexicon*, unda: "1. Yüksek sesle ünleme; 2. Müezzinin, ibadet vaktini ezan okuyarak bildirmesi; 3. Müslümanların "Allahüekber" şeklindeki savaş narası; 4. Bülbülün ötüşü²⁴" anlamlarını verilir.

Ferheng-i Ziya'da, gulbang veya gulbam, yüksek sesle hep birden yapılan alkış. Gulbang, bülbül sesi manasına da gelir. Gulbang-i Muhammedî: Ezan²⁵.

Burada dikkat çekilmesi gereken konu tercümanlarla gülbanklerin hem yazmalarda, hem de yeni bazı incelemelerde sürekli karıştırılmış olmasıdır.²⁶ Mevlevîlerde de gülbanklerle tercümanlar karıştırılmıştır. Örneğin; 12 imamın anıldığı Farsça kıtaya "sefer gülbanki" dendiği gibi "sefer tercemanı" da denir. Gece yapılan mükabeleden sonra çerağları dinlendiren (söndüren) türbedarın okuduğu Türkçe beyit de bir tercemandır. Bazı tercemanlardan sonra kısa bir gülbank çekilmesi bizce tercemanla

¹⁸ Bu ayette Yusuf peygamber, "...Tanrı'ya sığınırım, çünkü o benim efendimdir..." diye dua eder. Belirli bir ayetin değil, herhangi bir ayetin de tercüman olarak kullanıldığı söylenebilir. Örneğin; "Doğuda Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." Mealindeki ayet de tercüman olarak kullanılmıştır. Bk. Tercüman, Nr. 35.

¹⁹ A. Gölpınarlı, Terceman, İA., c.12/1, s. 174.

²⁰ M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, Millî Eğt. Yay., Ankara 1983, c.3, s. 459.

²¹ Besim Atalay, Bektaşilik ve Edebiyat, Ant Yay., İstanbul 1991, s. 27.

²² Yılmaz Soyzer, Alevî-Bektaşî Celeneği, Seyran Kitap, İstanbul 1996, s. 144.

²³ Şemseddin Sami, Kamus-ı Türkî, s. 1175.

²⁴ Sir James E. Redhouse, Turkish and English Lexicon, Beirut 1974, s. 1561.

²⁵ Ziya Şükün, Ferhengi Ziya, MEB., Yay., İstanbul 1984, c.3, s. 1686.

²⁶ Örneğin; şu makalede cem ayini sırasında okunan duaların hepsi "gülbank" olarak anılır; tercüman adı hiç geçmez: A. Yılmaz Soyzer, İki Bektaşî Âyin-i Cem'i, Tabula Rasa, 2003, sayı 7, s. 233-242.

gülbanki birbirine karıştırmıştır.²⁷

Oysa tanımlardan da anlaşılacağı üzere Gülbank yüksek sesle bir kişi tarafından ya da hep bir ağızdan bir makamla okunurken; tercüman, yapılan her işde ve herkes tarafından okunmaktadır.²⁸ "Gülbank çekme" deyiminde de bu yüksek sesle söyleme, okuma anlamı vardır. Ayrıca tercümanların başında ve sonunda nakarat hâlinde bulunan Allah, Muhammed, Ali, Hû gibi, yüksek sesle ve toplu olarak söylenen kısımlarına da gülbank denmektedir. Nitekim aynı özelliklere sahip bir başka dua şekli de "tekbir"dir; bu duaya da için de "Allâhuekber lafzı birkaç kez tekrarlandığı için bu ad verilmiştir.

Örneğin; "Tekbîr-i Kurbân: Fermân-ı Celîl, kurbân-ı Halîl, delîl-i Cebrâ'îl, Tekbîr-i İsmâ'îl, İsm-i şâh sübhânellâhu ve lâilâhe illâ'llâhu ve'llâhu ekber'velâ havle velâ kuvvete illâ bi'llâhi'l-'aliyyu'l-'azîm."²⁹

Gülbank; tercüman gibi muayyen ve mürettep olmakla birlikte daha uzun ve mutlaka mensur, ekseriyetle secili duadır ki bunu tek olarak ve bir toplulukta şeyh yüksek sesle okur. Mevlevîlerden başka diğer tarikatlarda, Bektaşîler de dahil, tarikat mensupları, gülbank okunurken bir ağızdan ve yüksek sesle şeyhin sesini bastırarak derecede durmaksızın 'Allah... Allah!' derler. Sonunda şeyh, tarikat pirinin adını anarak 'Hû' deyince hepsi de 'Hû' der ve gülbank biter. Bektaşîler gülbank çekilirken ellerini mühürleyerek yani parmaklar düz bir hâlde sağ ellerinin bir kısmını sol ellerinin üstüne koyarak yere kapanırlar; alınları ellerinin üstüne gelir; gülbank bitince ellerini öpüp kalkarlar. Diğer tarikatlarda yalnız eğilerek, başlarını eğerek, 'Allah... Allah!' zikrine koyulurlar.

Edirne Bektaşîlerinin Ali Cemi'nde diz çöküp el bağlayan ve hürmetli bir susuşla bekleyen canlara sırayla dolu (içki) sunulur. Onlara göre üç dolu Hak dolusudur. Doluyu büyük bir saygı ile içerler; ilk dolu Hak, ikinci dolu kırklar, üçüncü dolu üçler dolusudur. Dördüncü dolu harabatlıdır. Dolu içtikten sonra "Bi'sm-i Şah, Allah Allah, nûş ola sır ola; içtiğimiz şaraben tahûr ola." şeklinde gülbankler okunur³⁰.

Meriç Bektaşîlerinin dolu içtikten sonra söyledikleri bir gülbank şöyle: "Allah Allah, dolumuz dolu ola, yollarımız kadîm ola, içeceğimiz dolu da niyaz dolusu olmuş ola. Niyaz sahiplerinin ömürleri uzun, kısmetleri ganî ola; üzerlerine gelecek olan belâyı, kazayı ulu dağlara, yezit münkirlere vermiş ola. Niyazların kabulluğuna, Hakk'ın birliğine, Pir Sultan'ın demine, gerçeğe hu."³¹

Tercümanlarda olduğu gibi gülbankler de; lokma gülbangi, sofrâ gülbangi, çerağ gülbangi vb. isimlerle anılmaktadır³².

Yukarıda ifade edildiği gibi Bektaşî erkânnamelerinde çok defa tercüman; niyet, gülbank ve tekbirle karıştırılarak yazılmış, mesela tarikata girecek kişinin gusl ederken okuyacağı niyete "tercüman-ı gusl-i tarikat; çerağ tekbirine 'tercüman-ı çerağ' vb. başlıklar konmuştur.

Niyet; şer'î bir işe, bir emri icraya başlanırken okunan, yahut kalpten geçirilen, Allah rızası için yapıldığı belirtilen sözdür.

²⁷ A. Gölpinarlı, a.g.m. s. 175.

²⁸ Mustafa Uzun, "Gülbank", DİA, c.14, s.232.

²⁹ İrşad-name, vr. 29a.

³⁰ Mehmet Eröz, Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşîlik, TDAV. Yay., İstanbul 1992, s. 61.

³¹ Mehmet Eröz, a.g.e., s.100-101.

³² Besim Atalay, Bektaşîlik ve Edebiyat, Ant Yay., İstanbul 1991, s. 27.

Tekbir; şeyhin dervişe arakiye yahut tac giydirdikten sonra arakiye yahut taci tekbirlemesi, yani bazı dualarla tekbir getirmesidir.³³

Tercüman ise yukarıda söylendiği gibi bunlardan ve gülbanklerden farklıdır.

TERCÜMANLARIN İÇERİKLERİNİN İNCELENMESİ

Tercümanlarda Ehl-i beyt sevgisi, Hz.Peygamberle birlikte, Ali, Hasan, Hüseyin ve bu silsileden geldiğine inanılan pîr ve pîrlerin isimlerinin anılması ve bazen de düşmanlarının yerilmesi şeklinde tezahür eder. Bu sevgi ve buğz "tevilla ve teberra" sözleriyle bir ilke hâline getirilmiştir. Tercümanlarda buna da değinildiği görülür:

Tevellâmız Muhammed Mustafâ'ya

Teberrâ kılmışız biz Hâricîye (Nr. 59)

Bazen de Kerbelâ faciasının sorumlusu Yezid'e aşağıda olduğu gibi açıkça lanet okunduğu görülür:

Bî'sm-i Şâh, Allâh Allâh, selâmu'llâhu Aliyyü'l-Hüseyin ve Âl-i Hüseyin, lanetu'llâhu Yezîden ve kavm-i Yezîd (Nr.6)

...Yezid'e lanet ola müminler şâd ola... (Nr. 7)

Rahmetu'llâhi alâ şâh-ı şehîd-i sâd-hezârân, lanetüllâhi ber-Yezîd... (Nr. 44)

Ehl-i beyt'e bağlılık ve sevginin benzer şekillerde ifade edilmiş biçiminin sadece Anadolu Alevilerine özgü olmayıp bütün Türk dünyasına özgü olduğu söylenebilir. Örneğin; eski Türk kültüründeki "baksa" (hayırlı/alkış)'larla "tercüman" ve "gülbank" (hayır duaları)'ler arasında da büyük bir benzerlik vardır³⁴.

Radlof'un Kazak baksalarından bahsederken naklettiği bir duada da bizdeki "Allah, Muhammed, Ali" sözlerine benzer ifadeler geçer:

Önce Tanrı'ya sığınayım,

İkinci Muhammed'e sığınayım.

Birine biz kul olduk,

Birine ümmet olduk.

Üçüncüsü Tanrım dört yâr meşâyih,

Yüz yirmi dört peygamber,

Mekke'de evliya,

Medine'de evliya³⁵.

Bir kam duası da tercüman ve gülbanklerdeki "Bektaş", "Hû" kelimelerini hatırlatmaktadır:

Sizden medet diliyorum, Kara Murt (kara bıyıklı) Ata Evliya! Hu Allah ey! Bektav Ata, Bekata Bekiç Ata yardım et! Çakmak Ata Evliya, Koçkar Ata Evliya, sizden medet diliyorum, hû Allah ey!³⁶

Gerçekten bu türler o kadar samimî ve inanç doludur ki bunlarla sadece belirli tarikat çevrelerinin değil, Türklerin dinî hayatlarının ve bütün Alevî-Bektaşî hayatının kuşatılmış olduğu görülür. Samimî bir Müslüman olan ve Allah'a, Hz.Muhammed'e, Hz.Ali'ye, pîr'e her fırsatta bağlılığını "Yürü bir pîr'e yapış gezme âlemde serseri" (Nr. 68) ya da "Mürşidim Muhammed, rehberim Alî, pîrim Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî" (Nr.

³³ A. Gölpınarlı, a.g.m. s.175.

³⁴ Mehmet Eröz, Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik, s. 28.

³⁵ Mehmet Eröz, a.g.e., s. 29.

³⁶ Mehmet Eröz, a.g.e., s. 31.

73) şeklinde tekrar eden Alevî-Bektaşî, her işinde, tabii bilhassa tarikat erkanında tercüman adı verilen ve içinde bulunduğu durumun, iç ve dış dünyasının tercümanı olan duaları okur.

Daha önce de söylendiği gibi, bir yazma eserden hareketle edebiyatımızdaki tercümanların içeriklerini üç ana başlık altında inceleyebiliriz: Besmele; Dua konusu; Salât ve Selâm

1. Besmele

Duaya bir ayet anılarak başlanacaksa bildiğimiz besmele çekilir. (Bk. 9, 10, 11, 12 nr'lı tercümanlar) Doğrudan dua konusuna girilecekse o zaman genellikle, "Şâh-ı velâyet" olan Hz. Ali'ye atfen ya "Bi'sm-i-Şah", (Bk. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 32, 33, 35, 39, 41, 42, 43, 62, 63, 66, 74 nr'lı) ya da "Bi'sm-i Şah Allah Allah" (Bk. 13, 14, 73 nr'lı), veya "Allah Allah" (Bk. 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 38, 49, 71 nr'lı) sözleri anılarak başlanır. Genellikle "Besmele" ya da "Bi'smişah" ve "Allah" sözleri kullanılmadan da doğrudan dua konusuna girilerek başlanan (Bk. 15, 16, 25, 34, 36, 37, 40, 44, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84 nr'lı) tercümanlar da bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi tercümanlarda "Besmele" de kullanılmaktadır. "Bi'sm-i Şah" besmele yerine kullanılan bir ifade değildir. "Bi'sm-i Şah"ın besmele yerine kullanıldığı şeklindeki yorumlar yanlıştır ve insanları, bazı insanlar hakkında yanlış düşündürmeye sevk eden yorumlardır. Belki de bu kullanımları tarikatlerde çok yaygın olan çerçevede bir saygı ya da bir şefaata aracı yapma şeklinde kullanımlar olarak değerlendirilmek daha doğru olur.

2. Dua Konusu

Tercümanlar özellikle tarikat erkanı çerçevesinde okunmakla birlikte Alevî-Bektaşî tarafından günlük hayatta da okunmaktadır. Allah-Muhammed-Ali ve pîr sevgisini gönlüne yerleştiren Bektaşî, her fırsatta onların isimlerini anmaya, hatıralarını yaşatmaya, böylece onların manevî yardımlarını kazanmaya çalışır.

Duaya besmele ile başladıktan sonra dua konusuna uygun ayet, hadis, Arapça ya da Türkçe bir dua ibaresi anılır.

Örneğin; su içerken mutlaka Hz. Hüseyin anılır ve Yezid'e beddua edilir. (Bk. Tercüman Nr. 6, 44) Kerbelâ olayının da etkisiyle susuz kalmışlara su ulaştırmak Türk halkı arasında çok sevaplı bir iş olarak görülür ve bu çerçevede gelişmiş, "Su içene yılan bile dokunmaz." şeklinde, su içene saygıyı dile getiren ifadeler vardır.

Matem çurası; Allah, Muhammed, Ali, Hatice, Fatıma, Hasan, Hüseyin vd.'nin aşkına yakılır.

Sofra duası yapılırken de Maide suresinin 114. Ayeti okunur; vb.

Dua konusu, çevrimetni verilen tercümanların da ayrı ayrı ismi olduğu için burada isimlerin ve konuların tekrar edilmesine gerek görülmedi.

3. Salât ve selâm

Alevî-Bektaşîler salât ve selâmlarında Hz. Peygamberle birlikte Hz. Ali, Hasan, Hüseyin, Hacı Bektaş-ı Velî ve tarikatın diğer önde gelen şahsiyetleriyle birlikte 14 masum ve 17 kemerbesti de anarlar.

Dualar genellikle şu ifadelerle son bulur:

Yâ Muhammed yâ Ali, igfirlî ber-cemâl-i zât-ı pâk ü Muhammeden, kemâl-i imâm Hasan, imâm Hüseyin, Ali-râ bülend salavât.

Ber-cemâl-i zât-ı pâk-i Muhammed, kemâl-i imam Hasan, imam Hüseyin, 'Ali-râ bülend salavât.

*Gerçeğe hû diyelüm hû.
Kerem-i seyyid-i kâinât, sırr-ı Murtazâ, Ali, Allâh, eyvallâh hû.
Allâh eyvallâh.
Destûr yâ şâh diyelim.
Destûr yâ şâh-ı merdân.
Dost hû.
Hû.*

Veya aşağıda olduğu gibi bir ayet anılarak:

Sakâhüm rabbühüm mâen³⁷ tahûrâ.

Ya da özellikle manzumelerde olduğu gibi herhangi bir ifade şekliyle biter:

"Pîrimiz üstâdımız Sarı İsmâil Şâh-ı pâk demine hû";

"Bu dergâhdan ayırma ey ganî şâh" vb. şeklinde.

Burada efsanevî bir nitelik kazandırılan, duygusal bağın da nirengi noktasını teşkil eden ve genellikle "Salât ve Selâm" kısmında yer alan üç konu üzerinde bazı belirtmelerde bulunulması gerekir. Bunlar: Allah-Muhammed-Ali; On dört masum ve on yedi kemerbest.

Allah, Muhammed, Ali Hristiyanlıktaki üçleme gibi algılanmamalıdır. O şekilde değerlendirmek yanlıştır ve bir zihniyeti yanlış değerlendirmektir. Bedri Noyan'ın da dediği gibi Hz.Muhammed ve Hz.Ali'nin anaları, babaları belli idi. Kendileri de gökten indiklerini ve yine oraya çıkacaklarını iddia etmemişlerdi. Onlar kendilerinin de bir Tanrı kulu olduklarını daima tekrarlamışlardır. Burada belki şathiyyat sayılması gereken bir sevgi ve bağlılık vardır³⁸.

Bir ölçüde de tarikatta mürit şeyh arasındaki ilişkide bulunması gerekli olan bağlılık şeklinde bir bağlılık olarak değerlendirmek gerekir. Bilindiği üzere Allah'ta fani olmanın birinci basamağı da şeyhte fani olmak şeklinde anılır; tarikatler de manevî bağlarını pîr'leri aracılığıyla Hz.Peygambere kadar götürürler. Ebu Hafız Semerkandî'nin "Tasavvuf nedir?" sorusuna İmam Câfer-i Sâdık, "Muhammed, Ali yoludur." diye cevap verir³⁹. Nitekim 73 Nr.'lı tercümanda olduğu gibi "Mürşidim Muhammed, rehberim Alî, pîrim Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî" şeklinde bu bağlılık açıkça dile getirilir. 9, 78 Nr.'lı tercümanlarda "es-selâm ey tâbi-i şer'-i Muhammed Mustafâ" ve "Mihrim Muhammed'dir şerîfat râhım benim" şeklinde Peygamber'e ve şiate bağlılığın yine açık bir şekilde ifade edildiği görülür.

Ayrıca "Allah-Muhammed-Ali" isimleri Hristiyanlıktaki inanca benzer bir yorum yapmaya uygun gelecek şekilde hiçbir zaman bir arada anılmaz. Ehl-i beyt sevgisinin dışında "Allah-Muhammed-Ali ve pîr" şeklindeki kullanımların diğer kaynakları da tasavvuf, tasavvuftaki "El ele, el bir Hakk'a"⁴⁰ düşüncesi ile "Kavs-i uruc", "Kavs-i nüzul" ve büyük âlem-küçük âlem yorumlarıdır. Bu tasavvufi yorumlar da özellikle Kaygusuz Abdal'ın eserlerinde ayrıntılı bir şekilde işlenir. Bu nedenle Alevî-Bektaşî yaşamında duygusal yönden büyük etkisi olan tarihî olayların yanı sıra bazı güçlü, önder kişilerin yorumlarının ve yaşantı biçimlerinin de ne denli etkili

³⁷ Kur'an, 76/21. Ayette "şaraben" şeklindedir. Ancak yazmada sürekli olarak aynı ayetin geçtiği yerlerde "mâ'en" kelimesi kullanılmıştır.

³⁸ E. Ruhi Fiğlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, s. 229.

³⁹ İrşad-name, vr. 7b.

⁴⁰ İrşad-name, vr.21a; (Ayrıca Bk. M. Tevfik Oytan, Bektaşiliğin İçyüzü", Maarif Kitaphanesi, İstanbul, 1970, s.241).

olduğu gözden uzak tutulmamalıdır.

On dört Masum; Melâmîlikten kaynaklanan bazı tarikatlerde on iki imama ek olarak Hz.Muhammed ve Fâtîma'nın da dahil edildiği on dört kişi. Bir başka söylentiye göre ise On iki imamın büluğ çağına gelmeden ölen on dört çocuğudur⁴¹.

On iki imam ya da on dört masumun; 22, 25, 28, 30, 32, 47, 73 ve 83 Nr.'lı tercümanlarda anıldığı görülür.

"On yedi kemer-best" Hz.Ali'nin bizzat kemer kuşattığı on yedi dostunu ifade etmektedir; ya da Hz.Ali gazaya giderken on yedi erkek çocuğa kemer kuşatıp savaşa sokmuş, herbirine esma-i hüsnadan birini telkin etmiş, bu yüzden kemer, Bektaşilerce kutsal emanetlerden sayılmıştır. Gülbanklerinde on yedi kemerbest vardır⁴².

İçinde, söz konusu ettiğimiz tercümanların da yer aldığı yazma eserinde şu ifadelerle yer verilmiştir:

"... Hz.Resul huzurunda on yedi kimesneyi âyîn-i erkân ile kemer-beste edip ve şimdi ehl-i tarikat on yedi kemer-bestedir ve kemer-beste dedikleri onlardır ki her bir san'atın pîrleridir..."⁴³ Aynı yazma eserin bir başka yerinde ise bu on yedi çocuğun Hz.Ali'nin evlâdı olduğu söylenir:

"...Murtaza Ali'nin on yedi oğlu var idi, kemer-beste idi, kaçan gazaya gitse mübarek eliyle on yedisinin silahın kuşadup gider idi ve her biri birer vird ider idi. İmdi lâzımdır ki on yedi evlâd-ı Ali'nin isimlerin bile, virdlerin okıya, (Bu isimler şunlardır): Hasan, Hüseyin, Hâdî, Abdulvâhid, Ömer, Osman, Ebubekir, Muhammed Hanîfe, Ali Ekber, Abdurraûf, Abdulvehhâb, Abdulcelîl, Abdullah, Abdurrahîm, Abdulmuîn, Abdulkerîm, Abdussamed."⁴⁴

Kemer bağlamanın Peygamberden kalma bir gelenek olduğu da söylenir. Buna göre Cebrail, Hz.Peygambere, Hz.Peygamber Hz.Ali'ye, Ali de Selman, Kanber ve Cafer-i Tayyar'ın bellerine kemer bağladıktan sonra Selman diğerlerine bağlamıştır. Aslında bu gelenek Fütüvvet yolundan çıkmıştır; bu yolda her esnaf zümresinin bir pîri vardır ve bunların sayısı da on yedidir. Fütüvvet teşkilatında on yedi kemerbest, on iki imamla birlikte anılır ve son derece önemlidir; onlarsız meslek icra edilmez⁴⁵.

Kemer bağlama konusu 46 ve 47. tercümanlarda, müstakil bir dua konusu olarak anılır. Bu tercümanlar kemer kuşanırken okunmaktadır.

Bu kemer kuşatma geleneği daha yaygın bir biçimde ve aynı geleneğin bir ürünü olarak Anadolu'da düğün törenlerinde hâlâ uygulanır. Bölgelere göre, kız babası, büyük kardeşi ya da başka bir yakını gelin kızın beline bahtının açık olması dileğiyle dua ederek kırmızı bir kuşak/kemer bağlar.

TERCÜMANLARIN ŞEKİL OLARAK İNCELENMESİ

Tercümanlar manzum ve mensur olarak iki şekilde yazılmaktadır. Her iki şekil de olabildiğince kısa dualar şeklinde yazılmaktadır. Ancak bazı manzum tercümanların (Nr. 51 ve 78) daha uzun yazıldığı görülmektedir.

⁴¹ E. Ruhi Fiğlalı, a.g.e., s. 273.

⁴² Besim Atalay, Bektaşilik ve Edebiyat, Ant Yay., İstanbul 1991, s. 18; Bk. Mehmet Eröz, Eski Türk Dini ve Alevilik Bektaşilik, s. 28; Bk. E Ruhi Fiğlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, s. 274.

⁴³ (Müellifi yok) Risâle-i İrşad-name, vr. 18a.

⁴⁴ Risâle-i İrşad-name. vr. 5b.

⁴⁵ E. Ruhi Fiğlalı, Türkiye'de Alevilik Bektaşilik, s. 276.

Manzum tercümanlarda kafiye şeması "aaba" (Nr.36); "aaaax" (Nr.50); "aaax" (Nr. 53, 54); "aaaa-bbba, ccca" (Nr. 51); "aabx" (Nr. 63); ve "aabb" (Nr. 67) şeklinde çoğu halk edebiyat nazım şekillerini andıracak bir düzen göstermektedir.

Ölçüden söz edilecek olursa; bazı manzumeler halk edebiyatının 11'li, 15'li ve 16'lı kalıplarını, bazıları da divan edebiyatının remel ve hezec bahirlerini hatırlatsa da çoğunlukla sağlam bir ölçüye sahip değildir. Birkaç mısraı vezne uyarsa da arkadan gelen birkaç mısra hemen bu düzeni bozmaktadır. Bu da söz konusu türün, mektep medrese görmeyen insanlar tarafından samimî bir dille söylenmiş, bir inancı ifade eden, edebî değeri olmayan, fakat kültürel boyutları üzerinde durulması gereken manzum ve mensur dinî içerikli metinler olduğunu göstermektedir. İncelediğimiz tercümanlar içerisinde düzenli bir ölçüden söz edilebilecek metinler Nr. 50 ile Nr. 60 arasında yer alan tercümanlar ile 78 Nr'lı "Tercüman-ı boy-name" başlıklı tercümandır.

SONUÇ

Hız Peygamber ve onun nesline karşı duyulan sevgi, Türk edebiyatında çok güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. Bektaşîlerin kullandıkları tercümanlar ise bu sevginin dolaylı olarak ifade edildiği ve Türke özgü yaklaşımın dillendirildiği kültürel bağları olan bir türdür.

Tercümanlar manzum ve mensur yazılmakla birlikte belirli bir ölçü ve düzene bağlı değildir. Kullanılan kelime ve ifadelerde bir takım yanlışlıkların olması bu türün sağlam bir eğitim-öğretim almamış, ancak tarikat kültürü içerisinde yer almış kişilerce söylendiğini göstermektedir. Basit, sade, samimî halk inanışının tercümanı olan bir tür olduğu söylenebilir.

Tercümanlarda özellikle Kerbelâ olayına atıflarda bulunulması, Türkün mazlumlara için gösterdiği geleneksel tavrıyla ilişkilidir. Çünkü tek başına Yezid İbni Muaviye'nin Âl-i Resûl'e karşı giriştiği kıyım bile sadece Alevî-Bektaşîleri değil bütün Müslümanları, Fuzûlî'nin de musibetlerin en büyüğü⁴⁶ olarak nitelediği Kerbelâ olayı karşısındaki tepkilerinde haklı göstermeye yeter bir sebeptir. Bu nedenle burada şu yorumun yapılması da gayet doğaldır:

Düşmanlığa düşman olmak, sevgililerin hayatına kast eden düşmanın kötülüklerini sayıp dökmek tabiatıyla ve bir ölçüde hoş karşılanabilir; fakat sevgiye, "Âl-i Resûl'e sevgi gösterisine, onların ve o yola delâlet edenlerin sevgi boyutunda kısmen yüceltilmesine düşman olmak anlaşılabilir bir durum olmasa gerek.

İbrahim Konyalı Kütüphanesi Nr. 231'de Bulunan "İrşad-name"⁴⁷ Adlı Eserin İçinde Yer Alan Tercümanların Çevrimetni

1. Tercümân-ı ğusl

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh neveytü en ağtesile min ğusli'l-ħakîkati tatahhüren nef-

⁴⁶ Fuzuli, Hadikatü's-Süedâ, (Hazırlayan: Selahaddin Güngör), Maarif Kitaphanesi, İstanbul, (tarihsiz), s. 121.

⁴⁷ Yazmanın sonunda, "Bu risâlenin yazarı Âsitâne-i Aliyye'de Cihangirli İçili Ali Paşa'nın kapıkullarından Akşehirli Veli Paşa'nın Tercümanı Yerköylü Remzi'dir." kaydı bulunmaktadır. Tercüman, gülbank ve tekbirlerin yer aldığı bölümün sonunda ise daire içinde " 4 Rebiülevvel Salı 1212 " tarihi -(m.1833)- ve "Seyyid Baba Muhammed Nürî" ismi yer almaktadır.

si fi cemî' i iştiğâli'd-dünyâ vemâ teşebbehe zâlike ve sıhhati fi'l-bedeni ve'r-râhâti fi'r-rûhi ve nûren⁴⁸ bi'llâhi yevme'l-kıyâmeti ve tekkarrüben ila'llâhi Te'âlâ bi-çarîki'l-enbiyâ ve'l-evliyâ⁴⁹ âl-i 'abâ ebrâri abdâli yâ Muhammed yâ 'Alî igfirli ber-cemâl-i zât-ı pâk ü Muhammeden kemâl-i imâm Hasan imâm Hüseyin 'Alî-râ bülehd şalavât

2. Tercümân-ı İkrâr

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh hâmdü li'llâh ki ben oldum bende-i hâs-ı Hudâ cân u dilden sıdk-ıla hem çâker-i âl-i 'abâ râh-ı zulmetden çıkup toğrı yola başdım kadem, h'âb-ı gâfletden uyandım cân gözüm kıldım küşâ sevdiğim on iki imam men gürûh-ı nâciyem yetmiş iki fırkadan oldum berî dahı cüdâ mezhebim haq Ca'ferîdür gayrilerden el yudum pîr ü üstâdım Hacı Bektaş-ı Velî kuşb-ı evliyâ haq diyüp bel bağladım ikrâr virüp erenlere mürşidim oldı Muhammed rehberimdüf Murtazâ ber-cemâl-i zât-ı pâk-i Muhammed kemâl-i imam Hasan imam Hüseyin 'Alî-râ bülehd şalavât

3. Tercümân-ı tiğ-bend

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh hizmet-i merdân ile men dil pendini gûşvâre kılmışam pîr pendini rehber ile pîre itdim iktidâ taqdı Selmân boynuma tiğ-bendimi ber-cemâl-i zât-ı pâk-i Muhammed kemâl-i imam Hasan imam Hüseyin 'Alî-râ bülehd şalavât.

4. Tercümân-ı Çerağ

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh seyyidü's-sâdât muhibbü's-sâdât hulaşa-i mevcûdât server-i kâ'inât halife-i mu'cizât şefî'-i yevmü'l-'Araşât 'âlimü's-sır ve'l-hafâyât hazret-i nûr-ı Muhammed Muştâfâ-râ şalavât

5. Tercümân-ı Loğma

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh evvel Allâh diyelüm, kadîm Allâh diyelüm geldi 'Alî sufrası erenler yâ şâh diyelüm şâh virdi biz yiyelüm loğma haqqına erenler keremine gerçege hû diyelüm hû

6. Tercümân-ı Su

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh selâmu'llâhu 'Ale'l-Hüseyin ve Âl-i Hüseyin la'netu'llâhu Yezîden ve kavm-i Yezîd ber-cemâl-i zât-ı pâk-i Muhammed kemâl-i İmam Hasan 'Ali-râ bülehd şalavât

7. Tercümân-ı Sabağ

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh şabâhlar hayr ola hayrlar fetğ ola şerler haşâlar kazâlar belâlar üzerimizden def' u ref' ola şabâhın hayrlı vaqt ü sâ'ati gele münkir münâfık mâd ola Yezid'e la'net ola mü'minler şâd ola pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî ve Balım Sultân efendilerimiziñ zâhir ve bâtın hüsn-i himmetleri üzerimizde hâzır ve nâzır olup gözcimiz ve bekcimiz yardımcımız ve dest-gîrimiz ola kerem-i seyyid-i kâ'inât sırr-ı Murtazâ 'Ali Allâh eyvallâh hû

8. Tercümân-ı Vağdet

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh vağtler hayr ola hayrlar fetğ ola şerler haşâlar kazâlar belâlar üzerimizden def' u ref' ola sırr ola nûr ola münkir münâfık mâd ola Yezid'e la'net ola mü'minler şâd ola pîrimiz Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî ve Balım Sultân efendilerimiziñ zâhir ve bâtın hüsn-i himmetleri üzerimizde hâzır ve nâzır olup gözcimiz ve bekcimiz yardımcımız ve dest-gîrimiz ola kerem-i seyyid-i kâ'inât sırr-ı

⁴⁸ Metinde "nevveren" şeklinde yazılmıştır.

⁴⁹ Peygamber ve evliyaya uyarak Kıyâmet günü Allah'ın huzurunda bir nur olması, Allah'a yakınlığa bir vesile olması için bütün dünya meşguliyetlerine benzer meşguliyetlerden nefsi gerçek bir yıkamaya yıkamaya niyet ettim.

Murtazâ 'Ali Allâh eyvallâh hû

9. Tercümân-ı Ziyâret-i Türbe-i Şerîf

Bismillâhirrahmanirrahîm teveffeni müslimen ve elhıknî bi's-sâlihîn⁵⁰ şadaqa'llâhu'l-'azîm Bi'sm-i şâh Allâh Allâh es-selâm ey cân fedâ şâh-ı tarîk-ı evliyâ es-selâm ey şerî'at-i 'ahd-i mezîd dâ'imâ es-selâm ey tâbi'-i şer'-i Muḥammed Muştafâ es-selâmun 'aleyküm ey erenler cihân varlığın yoğa virenler ber-cemâl-i zât-ı pâk-i Muḥammed kemâl-i imâm Ḥasan imâm Hüseyin 'Ali-râ büleñ şalavât

10. Tercümân-ı Tâcî Eline Aldıkda ve Elbiseyi Tebeddül

Bismillâhirrahmanirrahîm Ve izâ şinâ beddelnâ emşâlehüm tebdilâ⁵¹ şadaqallâhu'l-'azîm

11. Tercümân-ı zâ'ir

Bismillâhirrahmanirrahîm Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem teğfirlenâ ve terḥamnâ lenekünenne mine'l-hâsirine⁵² şadaqa'llâhu'lazîm Bi'sm-i şâh Allâh Allâh elim erde yüzüm yerde özüm dâr-ı Mañşûr'da Ḥaḫ ḥuzûrunda Muḥammed Ali meydânında pîrim dîvânında cânım kurbân dilim tercümân bu fakîrden ağrınmış gücenmiş cân qarındaşı var ise gelsün ḥaḫqını alsun ḫarîkate boyun germek ḫaḫâdir erenlere teslîm rızâdır Allâh eyvallâh

12. Tercümân-ı Babaya Niyâz İderken

Bismillâhirrahmanirrahîm ve li'lâhi'l-meşriḫu ve'l-mağribu feeynemâ tüvellû feşemme vechu'llâhi⁵³ şadaqa'llâhu'l-'azîm

⁵⁰ Yusuf, 101: ...Müslüman olarak ruhumu al, beni salihlere ilhak et.

⁵¹ İnsan, 28: ... Dileseydik onları yok ederek yerlerine kendi gibilerini getirirdik.

⁵² A'raf, 23: ... Ey Rabb'imiz! Biz kendimize zulm ettik; sen bizi yarlığamaz esirgemezsen, biz herhâlde ziyankârlardan oluruz...

⁵³ Bakara, 115: Doğu da Allah'ındır batı da; hangi tarafa dönerseniz işte Allah'ın vechi oradadır...

13. Tercümân-ı Baş Okunduğdan Soñra

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh erenler aşkına kemter kemîne yüzüm hâk eyleyüp rûy-ı zemîne geyüben Kayğusuzdan tâc-ı izzet hû diyelim erenleriñ demine erenlerden haqlı hayırlısıñ şeyen lillâh eyderüm Allâh eyvallâh

14. Tercümân-ı Havâle

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh qadr-i vişâliñ id ü saâdet mâh-cemâliñ rûz-ı kıyâmet dem âhir oldı ğam zâhir oldı ğam zâhir oldı gelmek irâdet gitmek icâzet Allâh eyvallâh Haq hû

15. Tercümân tâcı ele aldıqda

Hamdulilâh erenlerden bu gün meydân-ı fahr
Bulmuşam tâc-ı hidâyet menzil-i erkân-ı fahr
Şıdkla tâcı aldım ele şâf eyledim gönlümi
Umarım ol şefâ'at şâhibi meydân-ı fahr
Eyvallâh Allâh dost Hû

16. Tercümân Baba önünde oturup tâcı teslim eyledikde bunı oқыya

Kaşların mihrâbına karşı men niyâza gelmişim
Kibleyi gördüm anıñ için men niyâza gelmişim

17. Tercümân tâcı giyüp niyâzda bunı oқыya

Allâh Allâh erenler 'aşkına kemter kemîne
Yüzüm hâk eylerim hâk-i zemîne
Giyüp men Gaygusuz'dan tâc-ı 'izzet
Dilerim erenler himmet Allâh eyva'llâh

18. Tercümân tâcı giyüp qaldıqdan soñra bunı oқыya

Allâh Allâh sırr-ı şâh velî-yi hanedân-ı Muhammed 'Alî tâcü'l-'ârifin hazret-i hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî küllü şey'in hâlikün illâ vecchêhû lehu'l-hüküm ve ileyhî turce'ün⁵⁴ Allâh lâ ilâhe illa'llâh hüve'l-hayyü'l-qayyüm ilâ âhîrihî

19. Tercümân-ı hırqa

Yâ Allâh yâ 'Azîz yâ Settâr yâ Lâtif yâ Hakîm yâ Halîm yâ Allâh eyva'llâh hû dost

20. Diger tecümân-ı hırqa

Allâh Allâh 'âşıklar şâdıqlar 'ayn-ı cem sâkinân-ı 'aşk Allâh Allâh seyyid-i sâdât hulâşa-i mevcûdât ber-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hüseyin 'Ali bülende-râ şalavât

21. Tercümân-ı delîl çerağı

Allâh dost Haq Hû erenler 'âşıklar şâdıqlar yanıklar uyanıklar 'ayn-ı cem sâkinân-ı 'aşk yâ Allâh hû

22. Tercümân-ı çerağ-ı ikrâr

Allâh Allâh çün çerağ-ı fahr uyardık ol Hudâ'nıñ 'aşkına seyyidü'l-kevneyn hatemü'l-enbiyânıñ 'aşkına sâkî-i kevşer 'Aliyyü'l-Murtazânıñ 'aşkına hem Hadîce Fâtıma hayru'n-nisânıñ 'aşkına on iki imâm şadr-ı velâyet-piştânıñ 'aşkına çâr-deh ma'sûm-ı pâk 'Âl-i abânıñ 'aşkına pîrimiz çün Hünkâr kutb-ı evliyânıñ 'aşkına haşre dek yansun yaqılsun billâh anıñ 'aşkına ber-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hasan Hüseyin 'Alî bülende-râ şalavât

23. Diger tercümân-ı çerağ

Allâh Allâh rüşen oldı çerağ-ı kânûn-ı evliyâ ehl-i faqra oldı bürhân u delîl ü

⁵⁴ Kasas, 88: "onun zâtından başka her şey yok olacaktır. Hüküm onundur ve siz ona döndürüleceksiniz."

reh-nümâ virelim cândan şalavât ez-derûn bî-riyâ ol Rasûl Aḥmed-i mürsel şâh
‘Aliyyü’l-Murtezâ

24. Tercümân-ı çerağ-ı selmânî

Allâh Allâh seyyid-i sâdât muḥibb-i sâdât ḥulaşa-i mevcûdât ber-cemâl-i
Muḥammed kemâl-i Hüseyin ‘Alî bülende-râ şalavât

25. Tercümân-ı çerağ

Seyyid-i sâdât Muştafâ zübde-i mevcûdât Murtezâ Ḥadîce Fâtîma Ḥasan
Hüseyin Şâh-ı şehîd-i Kerbelâ ‘Ali Muḥammed Ca‘fer Mûsâ ‘Aliyyü’l-mirzâ Taḳî
Naḳî Askerî Mehdi şîr-i Ḥudâ ḳanûn-ı çerağ şem‘ rûşen olub be-‘aşḳ-ı evliyâ ber-
cemâl-i Muḥammed kemâl-i Hüseyin ‘Alî bülende-râ şalavât

26. Diger tercümân-ı çerağ

Allâh Allâh çerağ-ı evliyâ nûri’s-semâvât ki bu menzildür ol âûr-ı münâcât ḳa-
çan kim rûşen olsa ḳıl niyâzı Muḥammed ‘Alî’ye cândan vir şalavât ber-cemâl-i
Muḥammed kemâl-i Ḥasan Hüseyin ‘Alî bülende-râ şalavât

27. Diger tercümân-ı çerağ

Allâh Allâh seyyid-i sâdât çerağ-ı rûşân ber-cemâl-i Muḥammed kemâl-i
Hüseyin ‘Alî bülende-râ şalavât

28. Diger tercümân-ı çerağ

Allâh Allâh çün çerağ-ı faḥr uyardıḳ ol Ḥudâ’nın ‘aşḳına seyyidü’l-kevneyn
ḥatemü’l-enbiyânın ‘aşḳına sâḳî-yi kevşer ‘Aliyyü’l-Murtezânın ‘aşḳına hem Ḥadîce
Fâtîma hayru’n-nisânın ‘aşḳına on iki şadr-ı velâyet-pîşvânın ‘aşḳına çâr-deh
ma’sûm-ı pâḳ Âl-i ‘abânın ‘aşḳına ḥazret-i Hünkâr ḳuṭb-ı evliyânın ‘aşḳına pîrimiz
Abdal Mûsâ sultân şâhim Seyyid ‘Ali sultân îmânım Gayḡusuz sultân dînim Balım
sultân ḥaḳ gerçer erenler ‘aşḳına ḥaşre dek yansun yaḳılsun billâh anın ‘aşḳına ber-
cemâl-i Muḥammed kemâl-i Ḥasan Hüseyin ‘Alî bülende-râ şalavât

29. Diger tercümân-ı çerağ

Allâh Allâh seyyid-i sâdât muḥibb-i sâdât meḥḥar-i mevcûdât zübde-i kâinât
ber-cemâl-i Muḥammed kemâl-i Ḥasan ilh

30. Tercümân-ı çerağ-ı mâtem

Allâh Allâh çün çerağ-ı faḥr uyardıḳ ol ḥâliḳu’l-eşyâ Rabbü’l-‘âlemînin ‘aşḳına
seyyidü’l-kevneyn ve’s-şakaleyn ḥatemü’l-enbiyâ maḥbûb-ı Ḥudâ faḥr-i ‘âlem
Aḥmed-i mürsel Muḥammed Muştafâ’nın ‘aşḳına sâḳî-i kevşer şâhib-i zülfikâr ḳâtil-i
küffâr ‘Aliyyü’l-Murtazâ’nın ‘aşḳına şemsi’ce-œeḥâ bedrü’d-dücâ’ menba‘-ı sırr-ı
Muştafâ Ḥadîcetü’l-kübrâ kamerü’l-münîr ḥazîne-i dürr-i bahâ ‘işmet-i sırr-ı
Fâtîmatü’z-Zehrâ efœalü’n-nisânın ‘aşḳına nûr-ı çeşm-i fuḳarâ efœalü’t-tuḳâ
aḥsenü’l-verâ şâh Ḥasan ḥulkir-rizâ zehr-nûş ḥâdiyü’l-fuḳarâ şehîd-i evliyâ şâhim
Hüseyin şehîd-i deşt-i Kerbelâ’nın ‘aşḳına on iki imâm şâh-ı velâyet mürşid-i ṫarîki’l-
müştakîm-pîşvânın ‘aşḳına ḥaşre dek yansun yaḳılsun bi’llâh ol Mevlâ’nın ‘aşḳına
ber-cemâl-i Muḥammed Kemâl-i ilh

31. Tercümân-ı çerağ-ı

Allâh Allâh dostumuza lâyıḳ himmet ideriz Allâh dost ḥâzır ḡâ’ib erenlerin
cem‘ine ‘aşḳ olsun Allâh eyvallâh

32. Tercümân-ı fenâî

Bi’sm-i Şâh ‘alâmet-i fuḳarâ emânet-i Veysel-i Kârânî pesend-i ‘Aliyyü’l-
Murtezâ ḥavâle-i düvâz-deh imâmân

33. Diğer tercümân-ı fenâî

Bi'sm-i Şâh 'alâmet-i fukarâ sünnet-i gedâ Kanber-i 'Aliyyü'l-Murtezâ hucet-i Âl-i 'abâ havâle-i imâm destûr-i erbâb-ı fenâ

34. Tercümân-ı niyâz

Haţâ kıldum suçum 'afveyle ey şâh muhibb-i hanedân-ı 'Alî dergâh-ı şehîd-i Kerbelâ sırrı haqqıyçün zalemnâ nefse estağfiru'llâh qarıncanıñ şehâ niyâzı qarıncadan kabûl it armağanı eyva'llâh

35. Diğer tercümân-ı niyâz

Bi'sm-i Şâh ve li'llâhi'l-meşriku ve'l-mağrib feeynemâ tüvellü feşemme vechu'llâhi⁵⁵

36. Tercümân-ı elif-lâmend

Terk-i tecrid 'ahdine bend eyledim elif-lâmend

Kul hüve'llâhu ehadur şâhuñ Allâhu's-şamed

Lem yelidsin ey ve lem yûled okudum zâtını

Hem ve lem yekün lehû dirüm küfüven ehad

37. Diğer Tercümân-ı elif-lâmend

Ey tâlib-i râh-ı Hudâ ma'lûm ola ki tiğ-bend ü pelhenk ü her ne ki bele kuşanursa anlaruñ tercümânı ol bir fâtiha ve üç ihlâş ve bir kere Ve uhrâ tuhibbûnehâ naşrun mine'llâhi ve fethün qarîbün ve beşşiri'l-mü'minîn⁵⁶ yâ Muhammed yâ 'Alî diyeler

38. Tercümân-ı post

Allâh Allâh sırr-ı cemâl-i dost be-vech-i Âdem huţûţ-ı heft mihrâb-ı elest çâr-kûşe-i post 'ayn-ı cem erenlerine hû dost Allâh eyva'llâh

39. Oturduğı post tercümânı

Bi'sm-i Şâh sırr-ı cemâl-i dost be-vech-i Âdem huţûţ-ı heft mihrâb-ı elest çâr-kûşe-i post 'ayn-ı cem erenlere Allâh dost Hû

40. Tercümân-ı sufra

H'ân-ı merdân ni'met-i Yezdân berekât-ı Halîl ism-i şâh-ı velâyet pîrim Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî dem-i sultân-ı Gayğusuz gerçekler demine hû

41. Diğer Tercümân-ı sufra

Bi'sm-i Şâh evvel Allâh diyelim kadîm bi'llâh diyelim geldi 'Alî sufrası destûr yâ şâh diyelim

42. Şufrayı mürşid hużûrunda küşâd eyledikleri vakit bu tercümânı okıya

Bi'sm-i Şâh ekmeltüke yâ 'Alî ekremtüke yâ 'Alî aHzentüke en'amtüke yâ 'Alî

43. Şufrayı mühr eylediği vakitte bu tercümânı okıya

Bism-i Şâh rabbenâ enzil 'aleynâ mâ'ideten mine's-semâ'i tekûnu lena 'îden li-evvelinâ ve âhirinâ ve âyeten minke verzuqnâ ve ente hayru'r-râziqîn⁵⁷

44. Tercümân-ı şu içerken

Raĥmetu'llâhi 'alâ şâh-ı şehîd-i şâd-hezârân la'netüllâhi ber-Yezîd destûr yâ şâh-ı merdân

⁵⁵ Bakara,115: Doğuda Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır." Ayetin başında bulunan "ve li'llâhi" lafzı", metinde, "Rabbü'l" şeklinde yazılıdır.

⁵⁶ Saf, 13: "Allah'tan yardım ve yakın bir fetih; Müminleri (bunlarla) müjdele." Ayetin başında bulunan "Ve uhrâ tuhibbûnehâ kısmı, metinde "yuhıbbûnehüm ve yuhıbbûnehû" şeklinde yer almıştır.

⁵⁷ Maide, 114: "Ey Rabbimiz!Bize gökten bir sofraya indir ki bizim için, geçmiş ve geleceklerimiz için bayram ve senden bir ayet (mucize) olsun. Bizi rızıklandı, zaten sen rızık verenlerin en hayırlısıdır."

45. Tercümân-ı şu içdikden soñra

İmâmların rûh-ı revânı şâd u handân ola ve 'âşıkların fahri mezîd ola
rahmetu'llâhi ber-revân-ı şâh-ı şehîd la'netu'llahi ber-Yezîd

46. Tercümân-ı kemer-beste

Haça itdim suçum bağısla ey şâh bi-haqq-ı Murteza ve âl-i dergâh-ı Hüseyn-i
Kerbelâ haqqı ilâhî Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ estağfiru'llâh

47. Diğer tercümân-ı kemer-beste

Be-nâm-ı Haqq Muhammed 'Alî sırr-ı düvâz-deh imâm çâr-deh ma'sûm-ı pâk
velî pîr erbâb-ı kemer imâm Ca'feri's-sâdık kemer-beste-i nesl-i 'Alî 'âşıkân abdalân
fuçarâ-i Âl-i 'Abâ bende-i Mevlâ hâzır gâ'ib zâhir bâtın 'ayn-ı cem erenlerine 'aşk
olsun

48. Tercümân-ı sâkî

Cân u başdan geçmişüz Rûm erenler 'aşkına cân göziyle dem-be-dem Haqq'ı
görenler 'aşkına Kerbelâ-yı deşt-i gamda cân virenler 'aşkına şol Yezîd-i bî-dîn elinde
susuz kalanlar 'aşkına gözüm yaşın sebîl idüp dirim sakâ yâ Hüseyn

49. Diğer tercümân-ı sâkî

Allâh Allâh geçmişüz biz cân u dilden Rûm erenler 'aşkına dem-be-dem cân
göziyle cân virenler 'aşkına gözüm yaşın sebîl itdim didim sakâ yâ Hüseyn ciger
kanın kebâb itdim didim sakâ yâ Hüseyn gözüm yaşın turâb itdim didim sakâ yâ
Hüseyn

50. Diğer tercümân-ı sâkî

Teşneyim âb-ı zuhûrdan naşib it yâ Hudâ sakâ
Ezüp vir âb-ı engûrı Muhammed Muştafâ sakâ
Olubdur sâkî-i kevşer 'Aliyyü'l-Murtezâ sakâ
Gözüm yaşın sebîl ider Hüseyn-i Kerbelâ sakâ
Ber-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hasan Hüseyn 'Alî bülende-râ şalavât

51. Tercümân-ı sâkî

Ayn-ı cem tamâm olduqda sâkî haqlı hayırlı olduqda alacak vakitte bunu okıya
Bi'sm-i Şâh gel ey sâkî-i vañdet sun piyâle
sakâhüm rabbühüm mâen⁵⁸ tahûrâ⁵⁹
Hayât irsün elinden ehl-i hâle
sakâhüm rabbühüm mâen tahûrâ

Meyiñden ehl-i diller mest ü medhûş
İçüp deryâ-yı heft gibi ide çûş
Ezelden eyledin ol bâdeyi nûş
Sakâhüm rabbühüm mâen tahûrâ

Dudağın şerbetinden kana kana

İçüp 'âşıkların vaşlına kana

Yürekler nice bir firkatde yana

Sakâhüm rabbühüm mâen tahûrâ

İçenler bir kadeh câm-ı 'Alî'den

Dem urdılar ezel kâlû belâdan

Bize erkândur işbu mey velîden

⁵⁸ Ayette "şarâben" şeklindedir. Ancak yazmada sürekli olarak aynı ayetin geçtiği yerlerde "mâ'en" kelimesi kullanılmıştır.

⁵⁹ İnsan, 21: "Rabbleri onlara tertemiz bir içki içirir."

Sakâhüm rabbühüm mâen tahûrâ
 Getürsün ehl-i diller kim hicâbîn
 ‘Ayân itsün gönüller mâh-tâbîn
 Getür meydâna ol kevşer şarâbîn
 Sakâhüm rabbühüm mâen tahûrâ
 Sâkı kılsın seniñ ‘aşkıñda mecnûn
 Sebîl ider yolunda eşk-i pür-hûn
 Yine devreylesün ol câm-ı gül-gûn
 Sakâhüm rabbühüm mâ ‘en tahûrâ

52. Tercümân-ı vaḥdet

Vakitler ḥayr ola ḥayırlar fetḥ ola şerler def‘ola münkirler müñâfıklar mât ola
 er Ḥaḳ Muhammed ‘Alî dest-gîrimiz ola er Ḥaḳ tarîkat qarındaşlarımızı postunda
 şâbit-kadem eyleye fakîre kim kaşdidenleriñ boynundan tiğ u teber eksik ola yûf
 münkire la‘net Yezîde rahmet mü ‘mine gerçekler demine hû

53. Tercümân-ı teslîm

Erenler erkânı oldı îmânım
 Kalmadı gönümde şekk ü gümânım
 âakınup teslîmi oldum Ḥaḳḳ’a teslîm
 âakdı Selmân boynuma tiğ-bendini

54. Tercümân-ı ayağçılık

Anıñ yolunda olasıñ çâk çâk
 Yüz sürüp bu dergâhda olasıñ hâk hâk
 Yâdigâr olur er Ḥaḳ hizmetinde çâk çâk
 Pîrimiz üstâdımız Şarı İsmâ‘il Şâh-ı pâk demine hû

55. Tercümân-ı Kanberiyye

Kanber oldum kanberim pây-ı huşküñ izine
 Bunca dem ḥasret çekerdim hâk-pâyıñ tozuna
 Enbiyâya reh-ber olduñ evliyânıñ perveri
 Gösteren sen görinen sen her görenler gözine

56. Tercümân-ı tennûre

Erenler ‘aşkına ser-pâ bürehne
 Olup geldim erenler menziline
 Giyüp tennûreyi cismim itmege nûr
 Boyun şundum bu erkân-ı pîrâna

57. Tercümân-ı pelhenk

Yâ sabr yâ kanâ‘at yâ riyâzet yâ faḫr yâ mürüvvet yâ şâh-ı velâyet ḥavâle-i elâ
 inne evliyâu ‘llâhi⁶⁰

58. Tercümân-ı Tırâş

Çün tırâş itdik mûyı bulduk şafâ
 Ehl-i beyt’e tâbî‘üz kıldık vefâ
 Nâzil oldı ayet-i muḥallikîn
 Anıñ için tırâş oldı Muştafâ

59. Tercümân-ı Tırâş

Tırâş olduḳ bugün minnet-i Ḥudâ

⁶⁰ Yunus, 62: ...Allah'in velîleri için asla korku yoktur...

Tevellâmımız Muḥammed Muṣṭafâ'ya
Teberrâ kılmışuz biz Hâricîye
Esîr olduk 'Alîyyü'l-Murtazâ'ya

60. Tercümân-ı tırâş

Tırâş olduk bu dem el-ḥamdü li'llâh
Ḥudâ'nın birliğine eş-şükrü li'llâh
Muḥammed 'Alî'niñ ḥürmetçün
Bu dergâhdan ayırma ey ḡanî şâh

61. Tercümân-ı kaşd-ı günâh

Ger benim eksikliğim çokdur velî lâ dimezem
Men şâha didim belî güneḥkârım mücrimim 'afveyleñiz çün murâdı baḡş ider
yâ Muḥammed yâ 'Alî Allâh eyvallâh dervîşe dervîşâna hû

62. Tercümân-ı güstâha düşerse ğusli budur

Bi'sm-i Şâh neveytü en aġsile ġaslen fenâ'en cemî'-i istiḥâli'd-dünyâ ve mâ
teşâbehe teḡarruben ila'llâhi te'âlâ ṡarîḡa'l-enbiyâ'i ve'l-evliyâ'i ebrâr abdâl yâ
Muḥammed yâ 'Alî lâ-fetâ illâ 'Alî lâ-seyfe illâ zül-fiḡâr⁶¹

63. Tercümân-ı sancaḡ

Bi'sm-i Şâh yuḥibbûnehüm ve yuḥibbûnehû naşrun mina'llâhi ve fetḡun
ḡarîbün ve beşşiri'l-mü'minîn⁶² yâ Muḥammed yâ 'Alî

64. Tercümân-ı dolaç

Diziñe bendim bend idüp şardum dolaġım bendini
Dâra çekdim isterim ġuş eyleyem pîr pendini
Her gedâ eksikliğile geldi şâh eşigine
Merḡamet destine teslîm eyledim kemendimi
Allâh Hû

65. Tercümân-ı nefir

Şûr-ı İsrâfil ḡabz-ı 'Azrâ'il vaḡy-i Cembrâ'il âûr-ı Mûsâ nefes-i 'İsâ ma'nâ-yı
Kanber çeraġ-ı mescîd miḡrâb minber Muḥammed 'Alî Fâṡımâ (...)

66. Tercümân-ı keşkül

Bi'sm-i Şâh fuḡarâ-i bâb-ı Allâh sâ'il-i dergâh-ı şâh keşkül-i 'âşîḡân abdâlân
sened-i şehida'llâhu hû

67. Tercümân-ı nân

Vâr ise himmet erenlerden bugün nân yapmaġa
Bu furûn-ı 'aşḡ içinde baş ve cân oynatmaġa
Alnı teriyle ḡamîr virir idi şerbeti
Balım Şultân üstümüze ḡâzır olsun himmeti

68. Tercümân-ı mengûş

Yüri bir pîre yapış gezme 'âlemde serseri
Cân u dilden ol muḡibbi ḡandânın Ḥaydarı

⁶¹ "Ali'den başka yiġit ve cömert bir kişi; zülfikârdan başka da kılıç yoktur." anlamında Hz.Peygambere atfedilen bir sözdür. Ahîler de bu sözle Hz.Ali'yi kendilerine örnek kabul etmişlerdir. (Bk. E.Ruhi Fiġlalı, Türkiye'de Alevîlik Bektaşîlik, Selçuk yay. Ankara 1991, s.114) Bilindiġi üzere Hz.Ali, Türk halkı arasında yiġitliġi, cesareti ve savaşçılıġı dolayısıyla çok sevilir ve örnek alınır. Danişmendname gibi eserlerde de Hz.Ali bu yönüyle çok anılır. (Bk. Şükrü Elçin, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1986, s. 500.)

⁶² Saf, 13 (bk.dipnot 48)

Güşuna seniñ âşî gulâm ol gel erenler şâhına
Ol ‘Aliyyü’l-Murtazâ’nıñ Kanberi’niñ kanberi

69. Tercümân-ı çârûb

Var ise himmet erenlerden bugün meydân-ı fahr cân u başım eyledim meydân
yapmışım miskîn bu cismim şıdkıla çârûb gibi çârûb çekmege icâzet isterim meydâna
men erkân-ı fahr hû hû

70. Tercümân-ı çârûb

Haydarın râhında oldu gine hâk
Yüz sürüp dergâhına eyledi pâk
Oldı er Hâk hizmetinde çâk çâk
Pîrimiz üstâdımız Selmân-ı pâk

71. Tercümân-ı tâc

Allâh Allâh sırr-ı cemâl-i şâh nebî velî Hâk hânedân-ı Muḥammed ‘Alî tâcü’l-
‘ârifin ḥazret-i Hünkâr Hacı Bektâş-ı Velî ḥavâle-i şâh-ı merdân Allâhu ekber Allâhu
ekber Allâhu ekber velî’lâhi’l-ḥamd hû

72. Tercümân-ı cemce

Cemce giydim vücûdum Ka‘besiñ kıldım tavâf
Sen ilâhe’l-‘âleminsiñ *neccinâ mimmâ ne hâf*⁶³
Virgil baña cümle şey’e kâ’ilim
Sende mürüvvet sende insâf sensin ‘anča sende kâf
hû

73. Tercümân-ı ikrar

Bism-i Şâh Allâh Allâh şâh-ı merdân kuluyım Âl-i ‘Abâ bendesiyim İmâm
Ca‘fer-i Şâdık mezheb-i pâk mezhebidenim gürûh-ı nâciyedenim on iki imâm on
dört ma‘şûm-ı pâk kaḫarındanım mürşidim Muḥammed rehberim ‘Alî pîrim Hünkâr
Hacı Bektâş-ı Velî ber-cemâl-i Muḥammed kemâl-i imâm Ḥasan imâm Hüseyin
Fâtıma ‘Alî-râ bülend şalavât

74. Tercümân-ı çamâşır

Bi’sm-i şâh veizâ şî’nâ beddelnâ emşâlehüm tebdilâ⁶⁴ Allâh eyva’llâh hû diyüp
çamâşır giyeler

75. Tercümân-ı ikrâr

Şâh-ı merdânıñ kuluyum Âl-i ‘Abânıñ nesliyim İmâm Ca‘fer-i Şâdık mezheb-i
pâk mezhebidenim gürûh-ı Bektâşidenim fırka-i nâciyedenim rehberim Muḥammed
mürşidim ‘Ali hû

76. Tercümân-ı kapu selâmı

Es-selâm ey mihrîbân-ı bârgâh-ı kibriyâ
Es-selâm ey cân-fedâ şâh-ı ḫarîk-ı evliyâ
Es-selâm ey şerî‘at-i ‘ahd-i mezîd
Es-selâm ey tâbi‘-i şer‘-i Muḥammed Muştafâ
Ber-cemâl-i Muḥammed kemâl-i ilh...

77. Tercümân-ı teber

Teberiñ aşlı kudretu’llâhdur elfî teber Ebâ Müslim çekdi ağzında lâ-fetâ illâ ‘Ali
lâ- seyfe illâ zü’l-fiḫâr başında elem â‘had ileyküm yâ benî âdeme en lâ-ta‘büdü’ş-

⁶³ Korktuğumuz şeylerden bizi kurtar.

⁶⁴ İnsan, 28: “Dilediğimizde (kendilerini yok eder) yerlerine benzerlerini getiririz.”

şeytân innehû leküm 'adüvvün mübîn ve enî'budûni hâzâ sıratın-müsteķim⁶⁵ şapında lâ-ḥavle ve-lâ kuvvete illâ bi'llâhi'l 'aliyyi'l-'azim sağ yanında lâ-ilâhe illallâh Muḥammedün rasûlu'llâh şol yanında 'Aliyyün veliyyu'llâh eline aldıķda bi'sm-i Şâh yâ Ebu't-turâb taķdıķda el-ḥamdüli'llâh yâ perverdigâr yâ hû

78. Tercümân-ı boy-nâme

Ey 'âşık nedir su'âliñ şöyle dur meydânda sen
Göñül qalsın yol qalmasın şöyle dur meydânda sen
Ser ü pâya şalma şâhım dil ol pîr ü civâna
Ol tâcımдан haber al pîrân ile erkânda sen
Devletim tâcım Ḥorasân sırdır ikrârım benim
Mihrim Muḥammed'dir şerî'at râhım benim
Tâcımın dört kûşesinde ma'rifet hâlim benim
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın

Terkleri on iki imâmdan on iki erkân ile
İçi sırdır dışı nurdur hem Selmân ile
Giymişim tekbîr ile ḥaḳ diyüp pîran ile
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın
Er ḥaḳ Veysel-i Karânî'den fenâi ber-güzâr
Biñ bir mihrinde uçup ihlâs-ı Kur'ân yazar
Bu düşen yüz biñ su'âli ḥaḳîkaten hezâr
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın

Teslîm edüb şol cânımı itdim fedâ
Yüzüm yirler yüzündedir varlığım oldu cüdâ
Sevdiğim Âl-i 'Abâdur hem 'Aliyyü'l-Murtezâ
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın
Ḥırķâm 'Âl-i 'Abâdan emânet oldu bize
İçi sırdur dışı nurdur ḳanâ'at oldur bize
Zü'l-fiḳâr yazar yaķasında hidâyet oldur bize
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın

Deste göñlüm gülşen içre şakırım bülbül gibi
Maḥabbet tâ ezeldendür ḳarışdım abdâl gibi
Hâlimize hâl olanı aldıķ şolmaz gül gibi
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın
Tîğ-bendimle pelhengim dest-meyân didiler
Lisânımın ḫıfzı için aña erkân didiler
Elif-lâmendim içre kûşe-i 'irfân didiler
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın

Çelik keşķül ḳabaḳ çekmek Kerbelâ çölllerine
Edeb ḫayâ için oldu dolâḳlar baldırına
Bâbâ-yı 'ömrden emânet ḳalmış pîrler yolına
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın
Vücûda tırnaḳ ḫarâmdur ḳaşı sen ḳaşağ ile
Âteşi tütme el ile ḫarâmdur tüt maşa ile

⁶⁵ Yâsîn, 60: Ey Âdem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi? Ve bana kulluk ediniz, doğru yol budur demedim mi?"

Şâh-ı merdândan emânet Kanbere sofrâ ile
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın

Bir kimseyi bârgâh-ı Yûsuf'a getürdiler
Aḥmed-i Zemcî rehberi Eba Müslim didiler
Hâriciler başlarına tîğ teber urdılar
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkândasın

79. Tercümân-ı eşikte

Eşiginde komuşam ben cân u ser
Tâ vücûdum ola şâfi hemçü zer
Eşiginde hâcetüm budur benim
Kim kılasın ben fakîre bir nazar
Es-selâm ey erenler dünyâ terkin idenler

80. Tercümân-ı eşikte

Ey cemâliñ kible-i ehl-i nazar
Ey dehânîñ râz-dâr-ı her güher
Çün bugün 'âlemde mişliñ yok durur
Lütfeyle bendene eyle bir nazar

81. Tercümân

Ey vücûdüñ baḥr-i cûduñ kânıdur
Hem sözüñ ḥaḳdır Ḥaḳḳ'ın fermânıdur
Bir nazar kim kılasın ey nûr-ı ḥalef
Kimyâdır derdimiñ dermânıdur

82. Tercümân

Şem'-i tevfiḳ-i hidâyetdür yüzüñ
Şûret-i Ḥaḳḳ'dan işâretdür yüzüñ
Ehl-i tevḥide beşâretdür yüzüñ
Ḥacc u ihrâm ziyâretdür yüzüñ

83. Tercümân-ı güstâḥ

Ḥaṭâ itdim Ḥudâ için bağışla Muḥammed Muştafâ için bağışla 'Aliyyü'l-Murtezâ için bağışla Ḥasan'dır pâdişah-ı her dü 'âlem Ḥüseyn-i Kerbelâ için bağışla İmâm Zeyne'l-'Abâ Muḥammed Bâkır İmâm Şadık Şafâ için bağışla İmâm Kâzım t-arîkat-ı Şâh-ı server 'Alî Mûsâ Rızâ için bağışla Muḥammed Takî 'Alî Nakîdür şehîd olan ḥaḳ için bağışla Ḥasan 'Askerî liḳânıñ ḥürmetçün Muḥammed Mehdî şâh için bağışla kuluyum Âl-i Muḥammed 'Alî'nüñ eşiginde gedâ için bağışla ḥaṭâlıyım Ḥudâ'ya yalvarayım günâhım çokdur şâha bağışla eger benden günâh olduysa mevcûd küçük lütfle andan ey sehâ cûd kebîr ü yâ şağîrden sehv vardur ki Kur'an'ında buyurdı Ma'bûd ve'l-kazımîne'l-ğayzi ve'l-'âfne 'ani'n-nâsi ve'llâhu yuḥibbül-muḥsinîn⁶⁶

84. Tercümân-ı arınmaḳ

Geçüp dâra döküp eşk-i nedâmet
Arınam pâk olam olursa himmet
Didim şimdi emân ile mürüvvet
Erenler de geçer cürmümden elbet

⁶⁶ Âl-i İmran, 134: "O takva sahipleri ki bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler, Allah da güzel davranışta bulunanları sever.